

Fars literaris

Edicions del 1984 reedita 'Illa Flaubert', una espectacular demostració d'estil de Miquel Àngel Riera (Manacor, 1930 - Palma, 1996) al voltant de la mort en un racó desert d'una illa, amb ruïna de far inclosa. Els fars han donat a la literatura sòlides metàfores d'aïllament i solitud, de lluita contra la natura i de resistència, des d' 'El Far de la Fi del Món', de Verne, fins a 'La pell freda' de Sánchez Piñol passant per Virginia Woolf.

Per Àlex Milian / @alexmilianbeser

MIRADOR

L' autor de *L'estrany cas del Dr. Jekyll i Mr. Hyde*, Robert Louis Stevenson, era fill i net d'una família de constructors de fars que havien deixat obres mestres de la seva arquitectura per tota Escòcia, primer, i per Anglaterra i Japó, després. El far de Bell Rock, en un escull del mar del Nord i diversos fars de l'illa de Man, de les Shetland o de l'illa de Skye, són uns exemples de la llarga llista de construccions de tres generacions de la família entre 1811 i 1937: quinze de l'avi Robert; vint-i-vuit del seu pare, Thomas, amb el

seu tiet David; tretze del tiet Alan, i vint-i-sis del seus cosins David Alan i Charles Alexander Stevenson.

La construcció de fars havia estat el dia a dia en la vida de l'autor de *L'illa del tresor*, i això explica sens dubte que aquesta seva primera aventura literària fos una mirada a la mar. La seva imaginació el va impulsar a dur la narració més enllà de l'horitzó escocès, amb la millor història de pirates i illes llunyanes. Curiosament, el llibre de Stevenson que parla més de fars no és de ficció sinó un de caràcter més autobiogràfic titulat *Re-*

ords of a Family of Engineers ('Records d'una família d'enginyers', 1896).

A diferència de Stevenson, altres autors sense cap relació directa amb els fars els han utilitzat habitualment com a símbol de l'aïllament, la solitud i la distància en un ambient coster —tot i que no necessàriament— hostil. És el cas, per exemple, de *Le phare du bout du monde* ('El far de la fi del món') de Jules Verne, *La pell freda*, d'Albert Sánchez Piñol o best-sellers de les últimes dècades com *El far entre oceans* ('The light between oceans') de M. L. Stedman o, a

casa nostra, *El far* de Maria Carme Roca (Premi Prudenci Bertrana 2018). O de grans pel·lícules com *L'equipier* (2004), de Phillipe Lioret.

Per contra, quan el clima és més benèvol, el far pot mantenir-se com a metàfora de soledat, com a la recentment reeditada *Illa Flaubert*, de Miquel Àngel Riera, i *Al far*, de Virginia Woolf (“El món apareixia tot en calma. El Far s’havia immobilitzat i la línia de la costa remota s’havia fixat. El sol cada cop escalfava més i tots seien més a prop els uns dels altres i eren més conscients de no navegar sols, cosa que gairebé s’havien arribat a creure”).

Fars d’aventures

L’estil rupestre de Jules Verne és encara més àrid en *Le phare du bout du monde* (1905) que en altres novel·les. Potser perquè infla —o allargassa— una història senzilla, la narració s’entreté sovint en descripcions de navegació que acaben carregant la paciència del lector. Bàsicament aquesta novel·la —que no té traducció al català— explica la història dels tres primers faroners del recent construït far de l’illa d’Estados, a la Terra del Foc argentina, i dels pirates que els ataquen. La trama, molt senzilla, sembla una excusa de Verne per explicar la importància d’un far en llocs on els esculls, la força dels corrents i la cruessa de les tempestes en posen en perill fins als vaixells més segurs. “Convé advertir que la República Argentina havia tingut una felicitat inicial en construir aquest Far de la Fi del Món, i les nacions li poden estar agraïdes. Efectivament, en aquella època cap llum il·luminava aquells perillosos paratges des de l’entrada de l’estret de Magallanes fins al cap de les Verges, a l’Atlàntic, i fins a la pujada al cap del Pilar, al Pacífic. El Far de l’illa d’Estados anava a prestar innegables serveis a la navegació”.

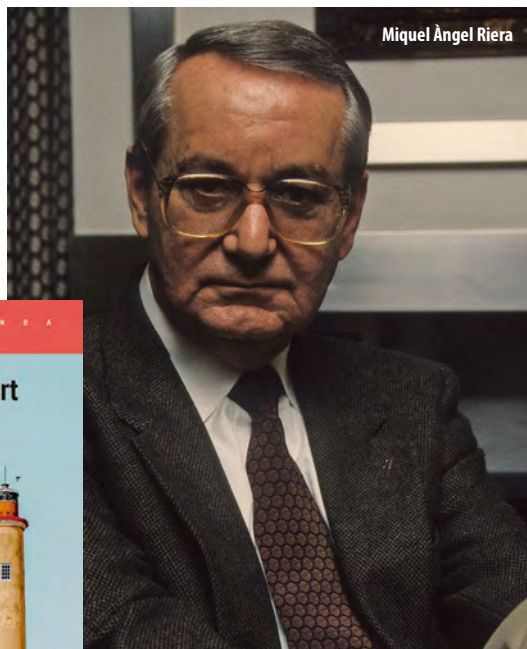
El que sí que a Verne és avançar el “romanticisme” —no gaire— i alhora la cruessa de la vida en el far: la importància de la tasca del faroner; el contacte amb la natura crua; l’arquitectura aixecada contra els embats del mar; la solitud, etc. I, és clar, la descripció del far: “La torre era extremadament sòlida, construïda amb els materials proporcionats per l’illa d’Estados. Les pedres, d’una gran duresa, sostingudes per tirants de ferro disposats amb gran precisió, acoblats uns amb altres en cua d’oreneteta, formaven un mur capaç de resistir les més violentes tempestes i els tremends huracans que amb freqüència es desencadenaven en aquell llunyà límit dels dos oceans més extensos del planeta”.

Una descripció a estones tan detallada que només es pot repro-

duir parcialment: “L’esmentada torre s’erigia al centre, per damunt del conjunt d’annexos, allotjaments i magatzems. L’annex comprenia: 1r, la cambra dels faroners, moblada amb llits, armaris, taules i cadires, i escalfada mitjançant una estufa a carbó (...); 2n, la sala comuna (...); 3r, els magatzems (...); 4t, la reserva d’oli necessària per a alimentar les làmpades del far, i 5è, el magatzem on es guardava el combustible en quantitat suficient per a les necessitats del servei dels torrers durant tota la duració dels hiverns antàrtics”.

Cap novel·la d’aventures posterior no ha donat tan protagonisme a un far com *La pell freda* d’Albert Sánchez Piñol, la inquietant primera novel·la de l’autor de *Victus*, plena d’acció stevensoniana i detalls de la novel·la fantàstica de Lovecraft. La primera visió de la construcció ja anticipava una amenaça invisible: “La punta del far va aparèixer de sobte, retallant-se per damunt dels arbres més alts. El camí es va acabar al final del bosc. Vam poder veure la peanya de granit pelat sobre la qual s’elevava la construcció. L’oceà l’envoltava per tres costats. En dies de mala maror devia repicar amb violència contra la pedra. Però fos qui fos, l’arquitecte havia treballat a consciència. Una superfície arrodonida i compacta per resistir millor els cops de la mar; cinc troneres medie-

→

Albert Sánchez Piñol

EUROPA PRESS

→ vals ben distribuïdes; un balconet estret amb la barana rovellada, una cúpula punxeguda. El que resultava del tot incompreensible eren les construccions afegides al balcó. Pals i estaques creuats, sovint amb la punta esmolada. Una bastida per fer obres de reparació? No teníem ni temps ni esma per reflexionar-hi”

I una altra vegada, Sánchez Piñol explotava la imatge del far contra les ones, contra la tempesta i contra el cel: “Quan tronava ens sentíem com si ens bombardegés l’artilleria. Les parets tremolaven. Les troneres s’il·luminaven amb una llum contínua. Els llamps omplien l’horitzó en forma d’arrels gegants. Déu meu, quins llamps. No ho confessàvem, però ens moríem de por. L’Aneris no. Possiblement no copsava la dimensió real del risc. Ella no sabia que els constructors mai es van prendre la molèstia d’instal·lar un parallamps. Nosaltres sí. En qualsevol moment podíem ser fulminats, com formiguetes sota la lupa d’un nen sàdic”.

Fars de la literatura

La literatura més trencadora s’ha acostat als fars des de perspectives ben diferents: Virginia Woolf va publicar *Al far* el 1927, un any després de *Mrs. Dalloway* i quatre anys abans de *Les ones*. En aquesta novel·la, com molt bé definia recentment a *The Guardian* Tom Nancollas, Virginia Woolf havia volgut “enderrocar les estructures literàries victorians”. Nancollas, autor de *Seashaken Houses: A lighthouse History from Eddystone from Fastnet*, resumeix perfectament la novel·la trencadora de Woolf: “Un nou tipus de narrativa amb un començament inflat, un mig fracturat i un final inconclusiu”.

Woolf hi narra la intenció de la família Ramsay d’anar a veure un far proper, una excursió que es frustra diverses vegades pel mal temps meteorològic. L’obra va ser traduïda al català per Helena Valentí el 1984, però l’última edició la va publicar Edicions 62 el 1996. El far, en mans de Woolf, esdevé matèria literària complexa:

“El Far era en aquell temps una torre platejada, envoltada de boirina, que tenia un ull groc que els vespres s’obria de sobte amb molta suavitat. En canvi ara...”

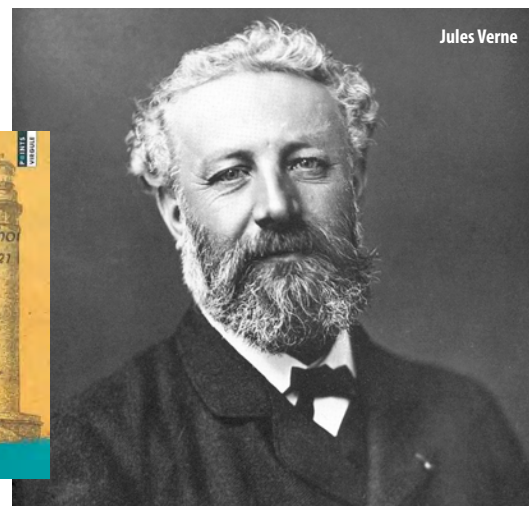
“James mirà cap al Far. Hi va veure les roques blanquejades amb cal; la torre, nua i enravenada; va veure que l’havien pintada de ratlles negres i blanques; hi va veure finestres; hi va veure, fins i tot, roba estesa a les roques. Qui ho hagués dit, que allò era el Far?”

“No, l’altre també era el Far. Les coses no eren mai només una cosa. L’altre també era el Far. Només que costava més de veure. Als vespres, si miraves, veies l’ull que s’obria i es tancava i la llum feia la impressió que els arribava, en el jardí ventós i assolellat”.

També la literatura de Miquel Àngel Riera (Manacor, Mallorca, 1930 - Palma, 1996) fugí de tòpics simbòlics i estilístics a l’hora d’integrar un

Virginia Woolf

Jules Verne

antic far en la seua enlluernadora *Illa Flaubert*, que acaba de reeditar Edicions del 1984: “Aquell petit lloc comú, que evacuava dins una llivanya del rocam, cosa que des del primer dia el mantenia essent el més net del món, constituïa, adossat a un dels dos flancs de la caseta del far, tota una mena d’espectacular fracàs quant a establir una simetria de volums amb el de la torre, la qual, tot i haver encongit amb el temps i les temporalades, en sortia, de la comparació, agegantada: malgrat allò de romandre des de tants d’anys, amb la llanterna apagada, seguia essent, des de qualsevol indret que es miràs, la veritable fesomia de l’illa, al cim de la qual presidia, encara altiva, com una mena de déu amb l’únic ull entelat”. Una sola frase que resumeix i exemplifica el que Riera podia fer amb el llenguatge i la sintaxi.

L’estil de Riera és únic i inconfusible, un treball de filigrana que els cervells lectors han de desembullar amb atenció. Vicenç Llorca el definia a *Salvar-se en la paraula: La novel·lística de Miquel Àngel Riera* (Ed. 62, 1995) com un treball amb “concepció simfònica” que, “traslladada a la frase”, explica “el gust pel període llarg, per l’enunciat concatenat, per la combinació d’asíndetons i polisíndetons, per l’acumulació d’aposicions i subordinades”.

Un autor enlluernador.

Fars romàntics

La idea d’un far entre oceans l’ha recuperat un segle després de Verne, el 2012, l’australiana M. L. Stedman per un *best-seller* romàntic del segle XXI: *El far entre oceans* (Edicions 62, 2013): “Des d’aquest costat de l’illa, només hi havia la immensitat, que arribava fins a l’Àfrica. Aquí l’oceà Índic desembocava al Gran Océ del Sud i tots dos mars s’estenien com una catifa sense vores sota els penya-segats. En dies com aquell, l’oceà semblava tan sòlid que la Isabel tenia la sensació que hauria pogut anar caminant fins a Madagascar en un viatge de blau sobre blau. L’altre costat de l’illa mirava enrere, inquiet, cap al continent australià, situat a uns cent cinquanta quilòmetres de distància, com si no formés part de la terra però tampoc se n’hagués pogut alliberar del tot”.

A casa nostra, Maria Carme Roca va novel·lar fa tres anys una història al far de l’illa de Buda,

Maria Carme Roca

una estructura de ferro que el mar va anar envoltant —per la regressió del Delta— i finalment es va empassar el 1961. Aquí el far amaga un secret familiar que els més vells suggereixen amb acusacions velades, com quan la protagonista li demana a l’avi algun record agradable del vell far de Buda i aquest li respon: “—En vols un d’agradable, de record? —va preguntar l’August amb sarcasme—. Ta mare te’n pot explicar uns quants. Oi, Cinta?”.

El far, de fet, comença amb una trobada prohibida: “No era la primera vegada que s’escapaven al far, aquell far que havia quedat cec i agònic, però sí que seria l’última. S’ho acabaven de prometre, allà mateix, en el fred aixopluc de la ferralla que resistia l’embat de les onades. Ja n’hi havia prou d’amagar-se, de su-

portar un amor furtiu. Anar al far de Buda, que consideraven seu, havia estat un al·licient afegit a les seves trobades temeràries”.

Molta passió a pesar de les advertències de Marc Soler a *Els fars de Catalunya: Un viatge sentimental per la costa* (La Magrana, 2007): “Els fars arrossegueu un halo romàntic que la realitat immediata desmenteix i que la història acaba posant on pertoca. [...] Una cosa és segura: si mai els fars catalans han despertat cap entusiasme, de ben segur que no ha estat per la seva espectacularitat [...]. Són, si es vol dir així, uns fars d’estar per casa.” ●

